CLARINETUL ÎN CREAȚIA INSTRUMENTALĂ MOZARTIANĂ: ÎNTRE CAMERAL, SIMFONIC ŞI CONCERTANT[*]

Prof. univ. dr. GABRIEL BANCIU
Academia de Muzică „Gheorghe Dima" Cluj-Napoca

Gabriel BANCIU, muzicolog, Doctor în Muzicologie – Estetică muzicală (1999), profesor universitar (la catedra de Muzicologie) şi conducător de doctorat (din 2007). Volume publicate în domeniul esteticii, retoricii muzicale, formelor muzicale, managementului educațional. Studii de specialitate în reviste şi publicații de profil. Din anul 2008, prorector al Academiei de Muzică „Gh. Dima" din Cluj-Napoca.

Legat de numele inventatorului său, Jacob Denner din München (1655-1707), clarinetul a fost utilizat înaintea lui Mozart de: Vivaldi (1716 - *Juditha triumphans*), Händel (*Uvertura în Re pentru două clarinete şi corn*, opera *Riccardo Primo* - 1727 şi o copie târzie a operei *Tamerlano* - 1744-45, originalul datând din 1724, în care clarinetul înlocuieşte cornetul), J.M. Molter[35] (în deceniul 5 al sec. al XVIII-lea - şase concerte pentru clarinet în Re), Rameau (*Zoroastre* - 1749 şi *Acante et Céphise* - 1751), Gossec (1756), J.Ch. Bach (*Orione* - 1763), F.X. Pokorny[36] (1765 - două concerte pentru clarinet).[37]

Clarinetul este menționat de Diderot şi D'Alembert în *Encyclopédie* (ediția din 1760 şi suplimentul din 1776).

Orchestra de la Mannheim a fost una dintre promotoarele instrumentului, având în componența sa doi clarinetişti încă din 1758. Mozart, aflat la Mannheim la 4 noiembrie 1777, scria tatălui său: „am găsit o orchestră mare şi foarte bună, la fiecare partidă câte 10-11 viori, 4 viole, 2 oboaie, 2 flaute, 2 clarinete, 2 corni, 4 violoncele, 4 contrabaşi, trompete şi timpane".[38] Aşadar, Mozart „descoperă cu uimire o orchestră considerabilă pentru acele timpuri", despre care s-a afirmat că avea „fascinante prezențe de culoare ale instrumentelor de suflat, inclusiv un personaj nou sosit, aproape necunoscut, clarinetul".[39] La acea dată, însă,

[*] Lucrare prezentată la simpozionul organizat în cadrul Festivalului internațional Mozart, editia a XV-a, Cluj-Napoca, 2005.
[35] Johann Melchior Molter (1696–1765), compozitor german.
[36] Franz (František) Xaver Thomas Pokorný (1729-1794), compozitor originar din Boemia.
[37] *The New Grove Dictionary of Music & Musicians*, vol. V, Macmillian Publishers Limited, 2002, pp. 905-906.
[38] Mozart, *Scrisori*, Editura Muzicală, Bucureşti, 1968, p. 33.
[39] Radu Gheciu, *Mozart*, Editura Muzicală, Bucureşti, p. 49.

Johann Stamitz[40] era deja autorul unui concert pentru clarinet (c.1755), iar Christian Cannabich şi Carl Stamitz îl utilizau în lucrările lor orchestrale.

Cu toate acestea, s-a scris despre Mozart că este „unul dintre primii compozitori austro-germani care a folosit clarinetul în muzica de cameră şi în cea simfonică, după Stamitz”.[41] Gloria pe care Mozart a adus-o clarinetului nu este însă consecința priorității în utilizarea instrumentului, ci a valorii lucrărilor realizate. Iar acestea au fost compuse datorită interesului pe care Mozart l-a arătat timbralității aparte a instrumentului, dar şi în legătură cu instrumentistul de excepție care a fost Anton Stadler[42]. Triunghiul Mozart - clarinet - Stadler, adică creator - instrument - interpret, a generat capodopere.

În muzica instrumentală, Mozart a utilizat clarinetul în lucrări camerale, dansuri instrumentale, creația de divertisment, simfonică şi concertantă, începând cu 1771, anul compunerii *Divertimento*-ului KV 113. Cu şapte ani înainte, în partitura *Simfoniei nr. 3* apar două clarinete în Sib, dar lucrarea compusă în 1764 s-a dovedit a fi doar o transcriere.

Creația camerală care utilizează clarinetul acoperă perioada 1784-1789, şi cuprinde următoarele lucrări:

LUCRĂRI CAMERALE:

Anul	Titlul lucrării	Tonalitate	KV	WSF	Categoria de instrumente /formația	Instrumentele	Nr. de părți	Părțile (termenii de mișcare /tonalitatea)	Obs.
1784	*Cvintet cu pian*	Mib major	452	447	pian - suflat	pian, oboi, **clarinet**, corn şi fagot	3	1. Largo / Allegro moderato (Mib) 2. Larghetto (Sib) 3. Rondo. Allegretto (Mib)	
1784	*Cvintet cu pian*	Sib	452a		suflat	pian, oboi, **clarinet**, **bassett-horn** şi fagot	1		frgm. pierdut
1785	*Adagio*	Sib major	411		suflat	**2 clarinete** şi **3 bassett-horn**	1		
1786	*Trio„ Kegelstatt”*	Mib major	498	497	pian - suflat - coarde	pian, **clarinet** şi violă	3	1. Andante (Mib) 2. Menuetto (Sib) 3. Rondo (Rondeaux) Allegretto (Mib)	
1787	*Cvintet*	Sib major	516c		suflat - coarde	**clarinet** şi coarde (2 viori, violă, violoncel)	1	Allegro	frgm.
1787	*Rondo*	Mib major	516d		suflat - coarde	**clarinet** şi coarde (2 viori, violă, violoncel)	1		
1787	*Rondo*		516e		suflat - coarde	**clarinet** şi coarde (2 viori, violă, violoncel)	1	Andante	
1789	*Cvintet*	Fa major	580b		suflat - coarde	**clarinet, bassett-horn** şi coarde (vioară, violă, violoncel)	1		frgm.
1789	*Cvintet*	La major	581a		suflat - coarde	**clarinet** şi coarde (2 viori, violă, violoncel)	1		frgm.
1789	*Cvintet „Stadler”*	La major	581	599	suflat - coarde	**clarinet** şi coarde (2 viori, violă, violoncel)	4	1. Allegro (La) 2. Larghetto (Re) 3. Menuetto cu trio (La) 4. Allegretto con variazioni (La)	

[40] Johann Wenzel Anton Stamitz (1717-1757), compozitor originar din Boemia, pe numele său original Jan Václav Stamic, considerat fondator al şcolii de la Mannheim, tatăl lui Carl şi Anton.
[41] Eugen Pricope, *Simfonia până la Beethoven*, Editura Muzicală, Bucureşti, 1963, p. 139.
[42] Clarinetist, prieten şi interpret al lui Mozart (1753-1812), membru al orchestrei curții imperiale din Viena (din 1782), alături de fratele său Johann.

Capodoperele genului sunt:

- *Cvintetul KV 452 pentru pian, oboi, clarinet, corn, fagot* - 1784
- *Trio-ul cu clarinet KV 498 „Kegelstatt”* - 1786
- *Cvintet „Stadler” în La major pentru clarinet şi coarde KV 581* (dedicat lui Anton Stadler) - 1789

Anul 1784 este legat atât de intrarea lui Mozart într-o lojă masonică (în luna decembrie), împreună cu Anton Stadler, cât şi de compunerea *Cvintetului în Mib major KV 452 pentru pian, oboi, clarinet, corn, fagot*:

Mozart scria tatălui său la 10 aprilie 1784: „Am scris [...] un cvintet care a obținut un succes extraordinar; [...] îl consider lucrul cel mai bun pe care l-am scris în viața mea”.[43] Clarinetul, care nu îi era deci necunoscut lui Mozart cu trei ani înaintea vizitei sale la Mannhein, este integrat discursului instrumentelor de suflat şi nu îşi dezvăluie virtuțile retorice, pianul fiind investit cu rolul „concertant”, opțiune firească a compozitorului în anul în care a creat câteva dintre marile concerte dedicate claviaturii: *nr. 14 în Si bemol major KV 449, nr. 15 în Si bemol major KV 450, nr. 16 în Re major KV 451, nr. 17 în Re major, KV 453, nr. 18 în Si bemol major KV 456 („Paradis”)* şi *nr. 19 în Fa major, KV 459*.

În aceeaşi perioadă, contemporanul german al lui Mozart, Daniel Schubart[44] scria despre clarinet: „sunetul său expresiv e cel al sentimentului de dragoste devotată” şi „are un farmec indescriptibil”.[45] Următoarea creație camerală mozartiană care apelează la clarinet, *„Kegelstatt” Trio KV 498*, *„Ein Terzett für Klavier, Clarinet tund Viola”* (Viena, 5 august 1786) pare a confirma cele mai sus citate.

[43] Mozart, *Scrisori*, ed.cit., p. 197.
[44] Muzician şi estetician german, mort cu mai puțin de două luni înaintea lui Mozart (10 octombrie 1791).
[45] Ch. Fr. Daniel Schubart, *O istorie a muzicii universale*, Editura Muzicală, Bucureşti, p. 280 (în original: *Ideen zu einer Ästhetik der Tonkunst*).

Tradiția spune că acest trio, apărut imediat după *Nunta lui Figaro*, a fost compus în timpul unei partide de popice între Mozart şi prietenul său Gottfried von Jaquin, fiind destinat a fi executat într-o audiție muzicală de miercuri, în saloanele prietenului său von Jaquin, de către sora acestuia, Franciska, la pian, Mozart la violă şi Anton Stadler la clarinet.[46]

Încă din prima parte, clarinetul devine partener al violei,

iar finalul îi oferă spre interpretare tema de rondo (ce debutează cu un retoric *chiasmus*):

[46] Ovidiu Varga, *Mozart*, Editura Muzicală, Bucureşti, 1988, p. 135.

S-a afirmat că în finalul „Terțetului popicelor", „în cupletul al treilea, Mozart se autocitează cu o temă din *Allegro*-ul inițial al *Cvartetului cu pian în sol minor KV 478*" (1785).[47]

Un an mai târziu, 1787, Mozart compune un *Allegro* - primă parte incompletă (93 de măsuri) dintr-un *Cvintet în Si bemol major KV 516c*, pentru clarinet şi coarde, rămas în stadiu de proiect. O versiune completă a acestei mişcări a fost realizată de către Robert Levin (1970, publicată la Nagels-Verlag).

Cvintetul de coarde cu clarinet KV 581 pentru clarinet şi coarde (2 viori, violă, violoncel), datat 1789, a fost dedicat lui Anton Stadler, asemeni *Trio-ului cu clarinet KV 498* şi *Concertului pentru clarinet şi orchestră KV 622*. Ca urmare, cvintetul poartă numele celebrului clarinetist. Cvintetul „Stadler" a fost scris în acelaşi timp cu *Cosi fan tutte*, fiind realizat pentru instrumentul interpretului (cunoscut azi sub denumirea de basset-clarinet sau „clarinet Stadler"); din 1802 apare publicat pentru clarinetul în La, versiune (actuală şi astăzi) ce a necesitat anumite modificări ale textului muzical în registrul grav.

[47] *Ibidem.*

Partea I dezvăluie încă din debut agilitatea şi virtuțile solistice ale clarinetului:

Finalul (partea a IV-a, *Allegretto con variationi*), dezvăluie, în cea de-a IV-a variațiune, virtuozitatea clarinetului, într-un metaforizant dialog cu vioara:

Din acelaşi an datează şi o parte (89 de măsuri) dintr-un alt cvintet rămas neterminat şi destinat aceleiaşi formații (coarde şi clarinet), înregistrat de Ludwig Köchel în prima ediție a catalogului său (KV1) cu indicativul *Anh 88* şi, mai târziu, corelat *Cvintetului KV 581* de către Alfred Einstein în KV3 (1936) şi clasificat drept *KV 581a.*

Dansurile pentru orchestră (1787-1791)

În ultima perioadă de creație, Mozart a compus mai multe lucrări dansante în care utilizează clarinetul: *Deutsche Tänze*, *Kontretänze* şi *Menuette*. În aceste lucrări, clarinetul este integrat în orchestra ce alătură instrumentele de suflat celor de coarde.

DANSURI PENTRU ORCHESTRĂ:

Anul	Titlul lucrării	Tonalitate	KV	WSF	Formaţia	Instrumentele	Nr. de părţi	Obs.
1787	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.1 (din 6)*	Re major	509 /1	510	orchestră	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani sau coarde, 2 flaute, 2 fagoturi, 2 corni	1	
1787	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.3 (din 6)*	Mib major	509 /3	510	orchestră	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani, sau (în Mib) coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	
1787	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.5 (din 6)*	La major	509 /5	510	orchestră	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, sau (în Do) coarde, 2 flaute, 2 fagoturi	1	
1787	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.6 (din 6)*	Do major	509 /6	510	orchestră	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani sau (în Do) coarde, fl.piccolo, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	1	
1787	*Kontretänze nr.6 (din 9)*	Re major	510		orchestră	coarde, 2 fl.piccolo, **2 clarinete**, 2 corni, 2 trompete, timpani	1	apartenenţă incertă
1788	*Kontretänze(Contredanse) „La Bataille"*	Do major	535	542	orchestră	vioara 1, vioara 2, violoncel, fl.piccolo, **2 clarinete**, fagot, clairon, tambur	1	
1788	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.3 (din 6)*	Mib major	536	543	orchestră	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1788	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.1 (din 6)*	Sib major	567 /1	579	orchestră	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1788	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.2 (din 6)*	Mib major	567 /2	579	orchestră	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani	1	cu trio
1788	*Menuet nr.3 (din 12)*	Sib major	568 /3	580	orchestră	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1788	*Menuet nr.4 (din 12)*	Mib major	568 /4	580	orchestră	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	1	cu trio
1788	*Menuet nr.7 (din 12)*	La major	568 /7	580	orchestră	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1789	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.5 (din 6)*	Sib major	571 /5	589	orchestră	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1789	*Menuet nr.10 (din 12)*	Mib major	585 /10	603	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani	1	cu trio
1789	*Menuet nr.4 (din 12)*	Mib major	585 /4	603	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani	1	cu trio
1789	*Menuet nr.9 (din 12)*	Sib major	585 /9	603	orchestră	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1789	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.3 (din 12)*	Sib major	586 /3	604	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1789	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.8 (din 12)*	Mib major	586 /8	604	orchestră	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani	1	cu trio
1789	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.9 (din 12)*	Sib major	586 /9	604	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1791	*Menuet nr.3 (din 6)*	Mib major	599 /3	619	orchestră	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, corn, 2 trompete [trio cu 2 flaute]	1	cu trio
1791	*Menuet nr.4 (din 6)*	Sib major	599 /4	619	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1791	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.3 (din 6)*	Sib major	600 /3	620	orchestră	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1791	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.4 (din 6)*	Mib major	600 /4	620	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, corn, 2 trompete, timpani	1	cu trio
1791	*Menuet nr.1 (din 4)*	La major	601 /1	621	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1791	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.1 (din 4)*	Sib major	602 /1	622	orchestră	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio
1791	*Deutsche Tänze (Allemande) nr.4 (din 4)*	La major	602 /4	622	orchestră	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni	1	cu trio (în La maj.)
1791	*Menuet nr.1 (din 2)*	Sib major	604 /1	624	orchestră	vioara 1, vioara 2, violoncel, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	1	cu trio
1791	*Menuet nr.2 (din 2)*	Mib major	604 /2	624	orchestră	vioara 1, vioara 2, violoncel, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	1	cu trio

Remarcăm interesul pe care Mozart l-a manifestat față de dansurile pentru orchestră în ultimul an de viață, dovadă fiind ponderea acestora între lucrările din această perioadă care apelează la clarinet (compuse în lunile ianuarie şi februarie!):

Lucrări instrumentale compuse în 1791 care utilizează clarinet:

23 ianuarie	*Menuet nr.3* (din *Sechs Menuette*)	Mib major	KV 599/3
23 ianuarie	*Menuet nr.4* (din *Sechs Menuette*)	Sib major	KV 599/4
29 ianuarie	*Deutsche Tänze nr.3* (din *Sechs deutsche Tänze*)	Sib major	KV 600/3
29 ianuarie	*Deutsche Tänze nr.4* (din *Sechs deutsche Tänze*)	Mib major	KV 600/4
5 februarie	*Menuet nr.1* (din *Vier Menuette*)	La major	KV 601/1
5 februarie	*Deutsche Tänze nr.1* (din *Vier Deutsche*)	Sib major	KV 602/1
5 februarie	*Deutsche Tänze nr.4* (din *Vier Deutsche*)	La major	KV 602/4
12 februarie	*Menuet nr.1* (din *Zwei Menuette*)	Sib major	KV 604/1
12 februarie	*Menuet nr.2* (din *Zwei Menuette*)	Mib major	KV 604/2
septembrie	*Ouverture*	Mib major	KV 620a
28 sept. - 15 nov.	*Concert pentru clarinet şi orchestră*	La major	KV 622

Genul de divertisment (1771-1789)

O lucrare din genul de divertisment (*Divertimento nr. 1 în Mi bemol major pentru orchestră*) este creditată ca fiind prima în care Mozart apelează la clarinet. Din acel an, 1771, şi până în 1789, se succed numeroase şi interesante lucrări (Divertimenti, Serenade, Marşuri[48]) atât pentru orchestră cât şi pentru formația de suflători:

GENURI DE DIVERTISMENT (PENTRU INSTRUMENTE DE SUFLAT / ORCHESTRĂ)

Anul	Titlul lucrării	Tonalitate	KV	WSF	Categoria de instrumente /formația	Instrumentele	Nr. de părți	Părțile (termenii de mișcare /tonalitatea)	Obs.
1771	*Divertimento nr.1 „Concerto pt. orchestră"*	Mib major	113	126	orchestră	vioara 1, vioara 2, violă, violoncel, **2 clarinete** Sib, 2 corni, 2 oboaie, 2 corn englez, 2 fagoturi	4	1. Allegro (Mib) 2. Andante (Sib) 3. Menuetto (Mib) 4. Allegro (Mib)	Trio fără corn englez
1773	*Divertimento nr.3*	Mib major	166	168	suflat	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corni, 2 fagoturi, 2 corn englez	5	1. Allegro (Mib) 2. Menuetto (Mib) 3. Andante grazioso (Sib) 4. Adagio (Mib) 5. Allegro (Mib)	
1773	*Divertimento nr.4 „Andretter"*	Sib major	186	167	suflat	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corn englez, 2 fagoturi, 2 corni	5	1. Allegro assai (Sib) 2. Menuetto (Sib) cu Trio 3. Andante (Sib) 4. Adagio (Sib) 5. Allegro (Sib)	Trio: Fa oboi şi fagot
1775	*Allegro*	Sib major	196g		suflat	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corni, 2 fagoturi	1		frgm.
1775	*Divertimento*	Mib major	196e	383	suflat	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corni, 2 fagoturi	5	1. Allegro moderato (Mib) 2. Menuetto cu trio (Mib) 3. Romance. Adagio ma un poco andante (Sib) 4. Menuetto.Allegretto(Mib) 5. Rondo. Andante (Mib)	
1775	*Divertimento*	Sib major	196f	382	suflat	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corni, 2 fagoturi	5	1. Allegro (Sib) 2. Menuetto cu trio (Sib) 3. Adagio (Sib) 4. Menuetto cu trio (Sib) 5. Finale. Andantino (Sib)	

[48] Clarinetul nu este utilizat în *Casațiuni* şi *Notturni*.

1780	*Marş*	Re major	362		orchestră	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	1		utilizat ca nr. 14 în opera *Idomeneo*, K366
1781	*Serenada nr.10 „Gran Partita"*	Sib major	361	368	suflat	13 instrumente de suflat: 2 oboaie, **2 clarinete** Sib, **2 bassett-horn**, 4 corni, 2 fagoturi, contrafagot (sau contrabas)	7	1. Largo / Allegro molto (Sib) 2. Menuetto (Sib) 3. Adagio (Mib) [fără corni] 4. Menuetto cu două trio-uri. Allegretto (Sib) 5. Romanze. Adagio (Mib) 6. Tema cu variaţiuni. Andantino (Sib) 7. Rondo. Allegro molto (Sib)	-p.a II-a Menuet: TrioI: 2 clarinete şi 2 bassett-horn; Trio II: 2oboaie, 2 bassett-horn, 4 corni,2 fagoturi şi contrabas; fără clarinete -p.a IV-a: Trio II: fără corni -p.a V-a fără corni
1781	*Serenada nr.11*	Mib major	375	381	suflat	2 oboaie, **2 clarinete** Sib, 2 corni, 2 fagoturi	5	1. Allegro maestoso (Mib) 2. Menuetto I cu trio (Mib) 3. Adagio (Mib) 4. Menuetto II cu trio (Mib) 5. Allegro (Mib)	
1782	*Andante*	Mib major	384B (K6)		suflat	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corni, 2 fagoturi	1		frgm.
1782	*Marş*	Sib major	384b (K3)		suflat	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corni, 2 fagoturi	1		frgm.
1782	*Serenada nr.12 „Nachtmusik"*	Do major	388	388	suflat	2 oboaie, **2 clarinete** Sib, 2 corni, 2 fagoturi	4	1. Allegro (do) 2. Andante (Mib) 3. Menuetto in canone cu trio (do) 4. Allegro (do)	*Trio in canone al rovescio*
1783	*Adagio*	Fa major	440c		suflat	**clarinet** şi **2 bassett-horn** sau **3 bassett-horn**	1		frgm.
1783	*Allegro assai*	Sib major	440b		suflat	**2 clarinete** şi **3 bassett-horn**	1		frgm.
1783	*Divertimento /Serenade nr.1*	Sib major	439b/1 (A229)	535	suflat	**2 clarinete /2 bassett-horn** şi fagot sau **3 bassett-horn**	5	1. Allegro (Sib) 2. Menuetto. Allegretto (Sib) 3. Adagio (Sib) 4. Menuetto (Sib) 5. Rondo. Allegro (Sib)	
1783	*Divertimento /Serenade nr.2*	Sib major	439b/2 (A229)	535	suflat	**2 clarinete /2 bassett-horn** şi fagot sau **3 bassett-horn**	5	1. Allegro (Sib) 2. Menuetto (Sib) 3. Larghetto (Sib) 4. Menuetto (Sib) 5. Rondo. Allegro (Sib)	există şi o variantă pentru oboi, clarinet şi fagot
1783	*Divertimento /Serenade nr.3*	Sib major	439b/3 (A229)	535	suflat	**2 clarinete /2 bassett-horn** şi fagot sau **3 bassett-horn**	5	1. Allegro (Sib) 2. Menuetto (Sib) 3. Adagio (Sib) 4. Menuetto (Sib) 5. Rondo (Sib)	
1783	*Divertimento /Serenade nr.4*	Sib major	439b/4 (A229)	535	suflat	**2 clarinete /2 bassett-horn** şi fagot sau **3 bassett-horn**	5	1. Allegro (Sib) 2. Larghetto (Sib) 3. Menuetto (Sib) 4. Adagio (Sib) 5. Rondo. Allegro (Sib)	
1783	*Divertimento /Serenade nr.5*	Sib major	439b/5 (A229)	535	suflat	**2 clarinete /2 bassett-horn** şi fagot sau **3 bassett-horn**	5	1. Adagio (Sib) 2. Menuetto (Sib) 3. Adagio (Sib) 4. Romance. Andante (Sib) 5. Polonaise (Mib)	
1789	*Adagio*	Do major/ Fa major	580a		suflat	corn englez, 2 corni şi fagot sau **clarinet** şi **3 bassett-horn**	1		

Cea mai cunoscută dintre ele este, fără îndoială, *Serenada nr.10 „Gran Partita" în Sib major KV 361*, pentru 13 instrumente de suflat (2 oboaie, 2 clarinete Sib, 2 basset-horn, 4 corni, 2 fagoturi, contrafagot/contrabas, compusă în anul stabilirii lui Mozart la Viena (1781) şi interpretată, conform documentelor[49], la Viena, la 23 martie 1784, eveniment

[49] Otto Deutsch, *Mozart Documentary*.

consemnat drept prima interpretare a unei lucrări mozartiene de către Anton Stadler dar şi prima utilizare de către Mozart a basset-horn-ului.

Denumirea dată lucrării nu aparține compozitorului, însă împrejurările în serenada a devenit *„Gran Partita Del Sign. Wolfgang Mozart"* rămân învăluite în mister.

În această lucrare structurată în şapte părți (!) şi destinată unei formații compuse din 13 instrumente de suflat (uneori contrafagotul fiind înlocuit cu contrabasul), clarinetul îşi dezvăluie încă din prima mişcare disponibilitățile expresive şi virtuozitatea:

În cea de-a VI-a parte, *Andante,* concepută într-o formă variațională, tema este încredințată clarinetului:

1

Finalul (p. a VII-a), un ludic *Rondo*, este o ilustrare nedeclarată a sonorităților *„alla turca”*.[50]

Dintre lucrările genului de divertisment mai notăm motivul primei părți din *Divertimento/Serenade nr.4 în Sib major KV 439b/4*, pentru 2 clarinete /2 basset-horn şi fagot

[50] după cum remarca muzicologul Francisc László.

sau 3 basset-horn (1783), care anticipează celebra temă a finalului ultimei simfonii mozartiene, precum şi *Divertimento*-ul *(Adagio) în Do major KV 580a*, pentru corn englez, 2 corni şi fagot sau clarinet şi 3 basset-horn[51] (1789) care debutează cu o temă care se regăseşte în mai cunoscutul motet *Ave verum corpus, KV 618* (1791). Autocitatul devine, aşadar, caracteristic stilului mozartian.

Genul simfonic (1778-1791)

Prezent în *Muzica masonică funebră* compuse în 1785 şi în *Uvertura* datată 1791, clarinetul apare şi în câteva dintre simfoniile lui Mozart: nr. *31 Paris* (1778), *35 Haffner* (1782), *39* (1788) şi *40* (1788):

LUCRĂRI SIMFONICE:

Anul	Titlul lucrării	Tonalitate	KV	WSF	Instrumentele	Nr. de părţi	Părţile (termenii de mişcare /tonalitatea)	Obs.
1764	*Simfonia nr. 3*	Mib major	18		vioara 1, vioara 2, viola, violoncel, **2 clarinete** Sib, 2 corni, fagot	3	1. Molto allegro (Mib) 2. Andante (do) 3. Presto (Mib)	Transcripţie a *Simfoniei nr.6 op. 7* de Karl Friedrich Abel
1778	*Simfonia nr. 31 „Paris"*	Re major	297, 300a	311, 312	vioara 1, vioara 2, viola, violoncel, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete** La, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	3	1. Allegro assai (Re) 2. Andantino (Sol) 3. Allegro (Re)	2 versiuni pentru Andante Clarinete în p. I şi III p.a II-a fără cl.: [coarde, 1 flaut, 2 oboaie, 2 fagoturi, 2 corni]
1778	*Ouverture*	Sib major	311a		vioara 1, vioara 2, violă, violoncel, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	1	Andante pastorale / Allegro spiritoso	apartenenţă incertă
1782	*Simfonia nr. 35 „Haffner"*	Re major	385	391	vioara 1, vioara 2, viola, violoncel, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete** La, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	4	1. Allegro con spirito (Re) 2. Andante (Sol) 3. Menuetto cu trio (Re) 4. Presto (Re)	Clarinete în p. I şi IV -p.a II-a fără cl.: [coarde, 2 oboaie, 2 fagoturi, 2 corni] -p a III-a fără cl. Trio fără trompete şi timpani
1785	*Maurerische Trauermusik* (muzică masonică funebră)	Do major	477	474	vioara 1, vioara 2, violă, violoncel, 2 oboaie, **clarinet** Sib, **bassett-horn**, contrafagot, 2 corni de vânătoare/ **bassett-horn**	1	Adagio	
1788	*Simfonia nr. 39*	Mib major	543	553	vioara 1, vioara 2, viola, violoncel, flaut, **2 clarinete** Sib, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani	4	1. Adagio / Allegro (Mib) 2. Andante con moto (Lab) 3. Menuetto cu trio. Allegretto (Mib) 4. Allegro (Mib)	-p. a II-a fără trompete şi timpani
1788	*Simfonia nr. 40*	sol minor	550	561	vioara 1, vioara 2, viola, violoncel, flaut, 2 oboaie, **2 clarinete** Sib, 2 fagoturi, 2 corni	4	1. Molto allegro (sol) 2. Andante (Mib) 3. Menuetto cu trio. Allegretto (sol) 4. Allegro assai (sol)	2 versiuni: fără şi cu clarinete Trio, în Sol major, fără clarinete
1791	*Ouverture*	Mib major	620a		vioara 1, vioara 2, violă, violoncel, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, 3 tromboni, timpani			frgm.

[51] există şi o variantă pentru: oboi, vioară, violă, cello.

În anul 1764, partitura *Simfoniei a III-a KV 18* apelează la două clarinete în Sib, dar este astăzi este cunoscut faptul că aceasta este doar o transcripție a *Simfoniei nr. 6 op. 7* de Karl Friedrich Abel, compozitor şi interpret la viola da gamba (1723-1787):

Simfonia nr. 31 „Paris" în Re major KV 297 (300a), compusă în 1778, utilizează două clarinete în La, în părțile I şi a III-a:

Simfonia nr. 35 „Haffner" în Re major KV 385 (1782) apelează, de asemenea, la două clarinete în La, în părțile I şi a IV-a:

Partea I.

Simfonia nr. 39 în Mib major KV 543 (1788) utilizează cele două clarinete în Sib în toate mişcările:

Partea I.

iar *Simfonia nr. 40 în sol minor KV 550* (1788) a fost realizată în două variante: una fără clarinete şi alta care aduce două clarinete în Sib (cu excepția Trio-ului din partea a III-a).

În debutul celei de-a a patra mişcări se poate observa complementaritatea dintre ştima oboaielor şi cea a clarinetelor:

Aşadar, Mozart introduce clarinetul în orchestră doar sporadic. La fel va proceda şi în cazul orchestrei de acompaniament: de pildă, dintre concertele pentru pian, doar în trei (*nr. 22, KV 482* - 1785, *nr. 23, KV 488* - 1786 şi *nr. 24, KV 491* - 1786) este utilizat acest instrument.

Genul concertant (1778-1791)

Cele trei lucrări ale genului concertant dedicate clarinetului (sau basset-horn-ului) sunt:

LUCRĂRI CONCERTANTE:

Anul	Titlul lucrării	Tonalitate	KV	WSF	Categoria de instrumente /formaţia	Instrumentele	Nr. de părţi	Părţile (termenii de mişcare /tonalitatea)	Obs.
1778	*Sinfonia concertante*	Mib major	297b	308	soliști şi orchestră	oboi, **clarinet** Sib, corn, fagot şi orchestră (vioara 1, vioara 2, violă, violoncel, 2 oboaie, 2 corni)	3	1. Allegro (Mib) 2. Adagio (Mib) 3. Andantino con variazioni (Mib)	apartenenţă incertă
1789	*Allegro*	Sol major	584b		solist şi orchestră	**bassett-horn** şi orchestră (vioara 1, vioara 2, violă, violoncel, 2 flaute, 2 corni)	1	Allegro	frgm. - revizuit ca p.I a *Concertului pentru clarinet şi orchestră K622*
1791	*Concert pentru clarinet şi orchestră*	La major	622	643	solist şi orchestră	**clarinet** şi orchestră (vioara 1, vioara 2, violă, violoncel, 2 flaute, 2 fagoturi, 2 corni)	3	1. Allegro (La) 2. Adagio (Re) 3. Rondo. Allegro (La)	p.I = K584b

Sinfonia concertantă în Mib major KV 297b pentru oboi, clarinet (în Sib), corn, fagot şi orchestră aparţine perioadei de la Paris, fiind compusă în anul 1778, poate după modelul oferit de Johann Christian Bach, dar autenticitatea ei a fost pusă la îndoială, dată fiind lipsa manuscrisului redactat de autor. Originalul a fost realizat pentru flaut, oboi, corn şi fagot. Apreciată ca fiind o adevărată creaţie mozartiană de către Einstein (în KV3), mai târziu este considerată incertă şi devine *KV 297b (Anh C)* în KV6. Robert Levin[52] aprecia că părţile solo sunt autentice, transcripţia acestora şi orchestraţia fiind realizate de o persoană rămasă necunoscută.

În cea de-a treia parte, clarinetul îşi dovedeşte virtuozitatea:

Lucrarea rămâne demnă de geniul mozartian, este acceptată în repertoriul unor interpreţi consacraţi şi a cunoscut numeroase înregistrări.

Concertul pentru clarinet şi orchestră în La major KV 622 (1791) a fost prefaţat de o versiune pentru basset-horn a primei sale părţi, realizată cu doi ani mai devreme (1789). Concertul pentru clarinet (de fapt, destinat bas-clarinetului lui Stadler) a fost compus între 28 septembrie şi 7 octombrie 1791, fiind ultima creaţie concertantă a lui Mozart şi prima capodoperă pentru clarinet a acestui gen. Concertul a fost interpretat în primă audiţie de către Anton Stadler, la Praga, la data de 16 octombrie 1791.

[52] *The Mozart Four-Wind Concertante* - 1988.

Incipit-ul tematic al părții secunde:

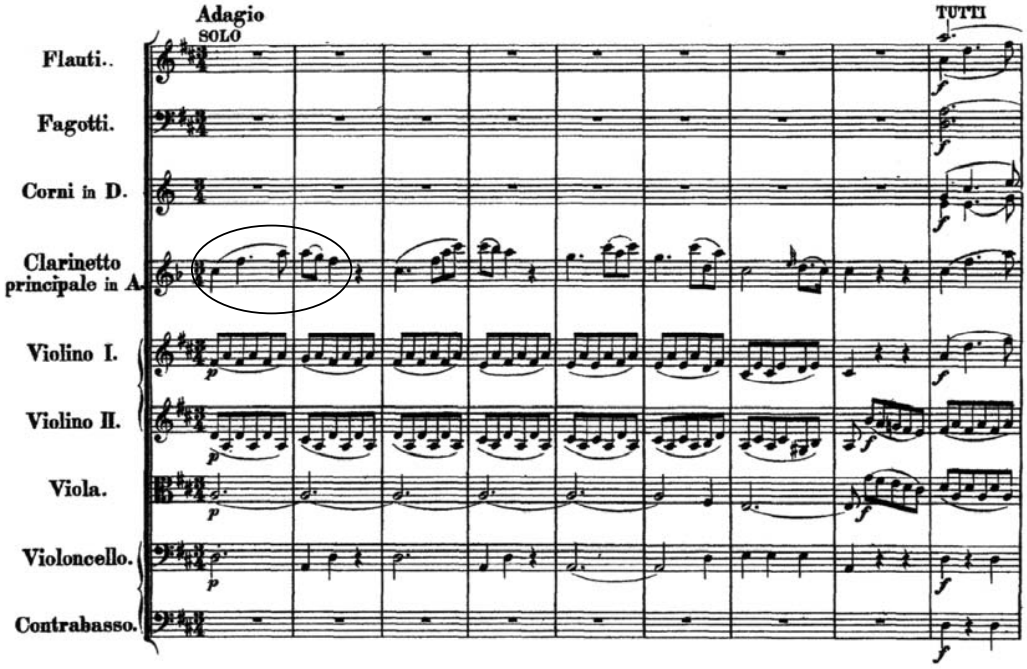

pare a metaforiza desenul melodic al celei de-a doua părți a *Cvintetului KV 581*:

Utilizarea, de către Mozart, a clarinetului a cunoscut o interesantă gradare, în care creația de divertisment a fost prima în care a fost experimentat timbrul aparte al acestui instrument. Au urmat simfoniile, unde instrumentul nu s-a impus ca instrument de bază al ansamblului orchestral, pentru ca gloria deplină a clarinetului să fie obținută în muzica de cameră şi concertul dedicat acestui instrument. Notăm, de asemenea, compatibilitatea expresivă a clarinetului cu caracterul dansurilor orchestrale. Exprimate cantitativ, dispunerea lucrărilor în care este utilizat clarinetul pe genuri şi etape ale creației mozartiene (așa cum au

fost stabilite de către Ludwig Köchel[53]: perioada primelor încercări, anii adolescenței, tinereții, maturității şi a apogeului creator) este următoarea:

Etape ale creației mozartiene *(cf. Köchel)*		Clarinetul în Genuri / Lucrări				
		De divertisment (instr.suflat /orchestră) (20)	Simfonice (8)	Camerale (10)	Concertante (3)	Dansante (orchestră) (28)
1761-1767	*„Kurbenversuche"*		(1)*			
1768-1773	*„Mozart der Jüngling"*	3				
1774-1780	*„Der Junge Mann"*	4	2		(1)**	
1781-1784	*„Der gereifte Mann"*	12	1	2		
1785-1791	*„Höchste Blüte"*	1	4	8	2	28

* = *Simfonia nr. 3 KV 18* (1764), transcripție a *Simfoniei nr.6 op.7* de Karl Friedrich Abel.
** = *Sinfonia concertantă KV 297b* (1778), incertă ca apartenență.

În ceea ce priveşte compatibilitatea clarinetului cu timbrurile altor instrumente, am procedat la o succintă analiză statistică pentru a determina preferințele lui Mozart în această privință:

Clarinetul combinat cu alte instrumente în următoarele genuri:		
Camerale	Dansante (orchestră)*	De divertisment (instrumente de suflat)**
pian, oboi, **clarinet**, corn şi fagot	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni (7x)	**2 clarinete /2 bassett-horn** şi fagot (5x)
pian, oboi, **clarinet**, **bassett-horn** şi fagot	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni (4x)	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 corni, 2 fagoturi (5x)
2 clarinete şi **3 bassett-horn**	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni (4x)	2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corn englez, 2 corni (2x)
pian, **clarinet** şi violă	vioara 1, vioara 2, violoncel, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani (2x)	**2 clarinete** şi **3 bassett-horn** (1x)
clarinet şi coarde (2 viori, violă, violoncel)	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani (2x)	2 oboaie, **2 clarinete**, **2 bassett-horn**, 4 corni, 2 fagoturi, contrafagot (sau contrabas) (1x)
clarinet, **bassett-horn** şi coarde (vioară, violă, violoncel)	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani (1x)	**clarinet** şi **2 bassett-horn** (1x)
	coarde, **2 clarinete**, 2 fagoturi, corn, 2 trompete [trio cu 2 flaute] (1x)	
	coarde, 2 fl.piccolo, **2 clarinete**, 2 corni, 2 trompete, timpani (1x)	
	coarde, 2 flaute, **2 clarinete**, 2 fagoturi, corn, 2 trompete, timpani (1x)	
	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni (1x)	
	coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani (1x)	
	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 trompete, timpani (1x)	
	coarde, flaut, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani (1x)	
	vioara 1, vioara 2, violoncel, fl.piccolo, **2 clarinete**, fagot, clairon, tambur (1x)	

* alternative: coarde, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni (1x) / coarde, fl.piccolo, 2 flaute, 2 oboaie, **2 clarinete**, 2 fagoturi, 2 corni, 2 trompete, timpani (1x)
** alternative: 3 bassett-horn (6x) / clarinet şi 3 bassett-horn (1)

[53] *Chronologish-thematisches Verzeichnis sämtlicher Tonwerke Wolfgang Amadé Mozarts* von Dr. Ludwig Ritter von Köchel, Breitkopf&Härtel, Wiesbaden, 1965, pp. XV-XVI.

Astfel:

- în muzica de cameră clarinetul nu apare în compania flautului;
- în dansurile pentru orchestră, formația tipică reuneşte ansamblul de coarde, 2 clarinete, 2 fagoturi, 2 corni, cărora li se adaugă, nu în mod obligatoriu, 1 sau 2 flaute. Mai rar apare combinația oboi-clarinet, tipică pentru genurile de divertisment;
- incompatibilitatea timbrală dintre clarinet şi flaut se remarcă şi în muzica de divertisment;

Dincolo de remarcile stilistice legate de rolul şi ponderea clarinetului în muzica instrumentală mozartiană, este o certitudine că lucrările prezentate au influențat major destinul clarinetului în muzica deceniilor sau chiar a secolelor următoare. Astfel, muzica de cameră a lui Schumann, Brahms (*Trio-ul cu clarinet op. 114* - 1891, *Cvintetul cu clarinet op. 115* - 1891, cele două *Sonate pentru clarinet op. 120* - 1894) sau Bartók (*Contraste*, trio pentru clarinet, violină şi pian - 1938), precum şi concertele pentru clarinet de: Carl Maria von Weber (*Concert nr. 1* şi *nr. 2* - 1811), Louis Spohr (*Concert nr. 1* - 1808, *nr. 2* - 1810, *nr. 3* - 1821, *nr. 4* - 1828), Rimski-Korsakov (*Concertstück for Clarinet and Military Band* - 1878), Carl Nielsen (1928), Igor Stravinski (*Ebony Concerto pentru clarinet şi jazz band* - 1945), Paul Hindemith (1947), Aaron Copland (1948), Boulez (*Domaines*, pentru clarinet şi 21 instrumente - 1968), Elliott Carter (1996) urmează o cale deschisă de geniul mozartian.